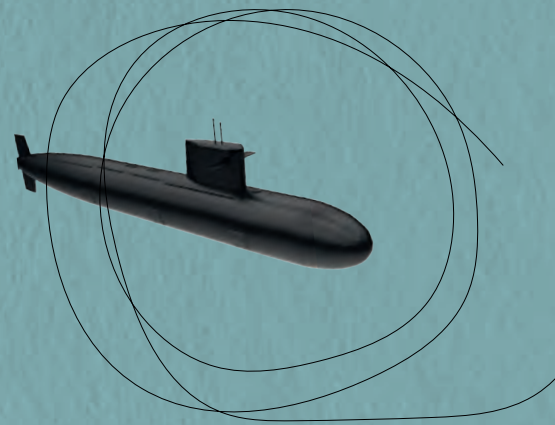

Guia didàctica
d'Educació per la Pau
del Centre Delàs

Eduquem per la Pau:

Formació pacifista
per a aturar les guerres

CENTRE DELÀS
D'ESTUDIS
PER LA PAU

Setem

A Javi Toca, que va posar a prova desenes de vegades les activitats que aquesta guia proposa i, juntament amb Camino Simarro, les va millorar i ampliar. A Maria Fraile i Jordi Calvo pels seus comentaris i suggerències. A Irene García, que va ajudar a desenvolupar algunes de les fitxes. També a Carlos, Davi, Rafa i altres voluntàries del Centre Delàs que en els últims anys han fet tallers per tot el País Valencià. Aquesta guia didàctica vol reflectir i en molts casos està basada en la seua experiència.

Aquest document també beu de l'experiència prèvia en educació per la pau del Centre Delàs, de guies didàctiques com 'Esborrem les armes, escrivim la pau' (preparades per encàrrec del Fons Valencià per la Solidaritat) o 'Deconstruir la Guerra', de Tica Font, Francesc Benítez, Pere Ortega i Alejandro Pozo.

Agraïments

Autoria: Quique Sánchez Ochoa
Centre Delàs d'Estudis per la Pau
Octubre de 2023

Aquesta publicació ha sigut realitzada en col·laboració amb SETEM CV i compta amb el suport financer de la Generalitat Valenciana, en el marc del projecte "Eduquem per la Pau: Formació pacifista per aturar la guerra i construir societats més justes i sostenibles".

El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva del Centre Delàs d'Estudis per la Pau i no reflecteix necessàriament l'opinió de la Generalitat Valenciana.

00

INTRODUCCIÓ

pàg 6

Objectius de la guia didàctica
Idees Clau

01

MARC TEÒRIC

pàg 8

- 1.1. Què és la violència?
- 1.2. Què és la guerra?
- 1.3. Pau i noviolència
- 1.4. Per què existeixen les guerres?
 - 1.4.1. Les armes
 - 1.4.2. El cicle armamentista
- 1.5. Les víctimes de les guerres

03

RECURSOS / PER SABER-NE MÉS

pàg 47

02

FITXES D'ACTIVITATS

pàg 34

- 2.1. Baròmetre de Valors
- 2.2. Teatre Imatge
- 2.3. La violència que ens envolta
- 2.4. Role-Player: El negoci de la guerra
- 2.5. Protesta/proposta

Índex

Introducció

El context global actual és d'una enorme complexitat. Crisis simultànies es superposen i s'interrelacionen unes amb altres, i ens trobem que l'emergència climàtica i la destrucció de la biosfera, les guerres i les tensions entre països, les desigualtats extremes i altres greus crisis ens preocupen i competeixen pel nostre temps i atenció.

Tot i que hi ha més de trenta conflictes armats al món, la invasió d'Ucraïna per part de Rússia el 2022 i l'escalada de la violència a Palestina el 2023 han tornat a posar la guerra en el centre del panorama polític i mediàtic, sacsejant no sols l'opinió pública, sinó també la política i l'economia internacionals. En aquestes circumstàncies cal, potser més que mai, promoure entre els i les més joves els valors pacifistes, noviolents i de justícia global, contribuint a generar una consciència crítica i un empoderament que puguen contribuir als canvis que les nostres societats i el nostre planeta necessiten amb urgència.

Aquesta guia didàctica pretén donar suport a la comunitat educativa en general i a professorat i formadores interessades en temàtiques de pau, guerra i desarmament, en particular. També serveix per a articular una sèrie de tallers d'educació per la pau a instituts de secundària del País Valencià els quals s'emmarquen en aquest mateix projecte educatiu.

El document desenvolupa, en primer lloc, un **marc teòric** per dur a terme activitats d'educació per la pau, posant els fonaments per a explicar conceptes complexos com són la guerra, la violència, la pau i la noviolència, a vegades difícils d'aterrar i apropar a la nostra realitat. Una vegada introduïts aquests conceptes, es passa a explicar les causes de les

guerres, analitzant els processos i actors que expliquen l'existència i proliferació d'armes i el seu ús final als conflictes armats (el cicle armamentista). Per últim, després d'analitzar aquests factors, es posarà l'atenció en les persones que sofreixen les pitjors conseqüències de les guerres, les seues víctimes.

Després de les aportacions teòriques, dirigides al professorat, la guia presenta **5 fitxes d'activitats** a realitzar amb l'alumnat, oferint propostes metodològiques participatives per facilitar la comprensió i incorporació dels conceptes desenvolupats al llarg de la guia i generar discussions informades que afavoreixen l'aprenentatge compartit, la conscienciació i la mobilització.

Objectius de la guia didàctica

« **Apropar**
(i aprofundir en)
un concepte
complex com és
el de la pau.

« **Reflexionar**
sobre les causes i
les conseqüències
de les guerres.

« **Prendre
consciència**
que la guerra i les
violències no són
inevitables ni la
forma més habitual
de l'ésser humà
de resoldre els
conflictes.

« **Descobrir**
que la preparació
de la guerra és una
decisió política
i una activitat
econòmica
que beneficia a
determinats actors
i països.

Idees Clau

- « Cal que incorporem una cultura de la pau i la noviolència i que caminem cap al desarmament per construir societats més justes i pacífiques.
- « La violència està molt present en la nostra cultura i fins i tot es justifica en nom de la naturalesa humana. Tanmateix, cal saber que l'ús de la violència no ha sigut, ni serà mai, l'eina per construir societats justes i en pau.
- « Hem de rebutjar la guerra i la violència com a mètode per resoldre els conflictes humans, apostar per la cooperació, la seguretat humana i compartida i el desarmament.
- « La competició entre països per tindre cada vegada majors exèrcits i armaments no ens porten vertadera seguretat, sino tensions, por i guerres, tot en un moment en el qual necessitem més que mai la cooperació entre els països per fer front a les crisis globals de la nostra era.
- « Les poblacions dels països empobrits del Sud pateixen les conseqüències més greus de les guerres i la violència armada, tot i que la majoria de les armes es produeixen a països rics del Nord.
- « Necessitem un nou paradigma de seguretat que supere l'armamentisme i pose a les persones i al medi ambient al centre de les nostres polítiques i prioritats com a societat.

1

**Marc
teòric**

1.1. Què és la violència?

pàg. 10

1.2. Què és la guerra?

pàg. 12

1.3. Pau i noviolència

pàg. 14

1.4. La preparació de la guerra

pàg. 15

1.5. Les víctimes de les guerres

pàg. 31

Què és la violència?

Fitxes d'activitats
recomanades:

1, 2 i 3

pàg. 36, 37 i 38

Podem definir la **violència** com "l'actitud o comportament que constitueix una violació o una privació a l'ésser humà d'una cosa que li és essencial com a persona" (integritat física, psíquica o moral, drets, llibertats...). La violència pot ser exercida per persones, institucions, estructures, cultures... És per açò que diferenciem entre violència directa, estructural i cultural¹:

- « **La violència directa** es refereix a aquells tipus de violència que suposa una agressió física o psicològica, com assassinats, tortures, violacions, segrestos, extorsions, repressions, humiliacions, discriminacions, esclavatges... Normalment és fàcil veure-la i identificar l'agressor.
- « **La violència estructural** és aquella que forma part de les estructures socials, polítiques i econòmiques i que impedeix cobrir les necessitats bàsiques de les persones. És el tipus de violència que, per exemple, genera les desigualtats socials, la desnutrició, la manca d'accés a serveis sanitaris o a l'habitatge... La insatisfacció d'aquestes necessitats produeix una manca d'oportunitats i unes injustícies que moltes vegades poden desembocar en manifestacions de violència directa. En aquest cas, no és fàcil identificar a qui genera aquestes violències.
- « **La violència cultural** es refereix a aquells aspectes culturals (religió, ideologia, llenguatge, símbols i tradicions...) que s'utilitzen per justificar i legitimar les altres violències (directa i estructural). Es tracta de la violència més difícil de superar, perquè és la que autoritza i normalitza l'ús de la violència com a manera legítima d'afrontar els conflictes i perquè justifica i fa possibles situacions d'injustícia estructurals. Exemples d'aquesta violència es troben en la indústria de l'oci (pel·lícules, videojocs i joguines de guerra...), la interiorització del masclisme, racisme, classisme, xenofòbia, o la legitimació de les maneres injustes que tenim les persones i els estats de relacionar-nos.

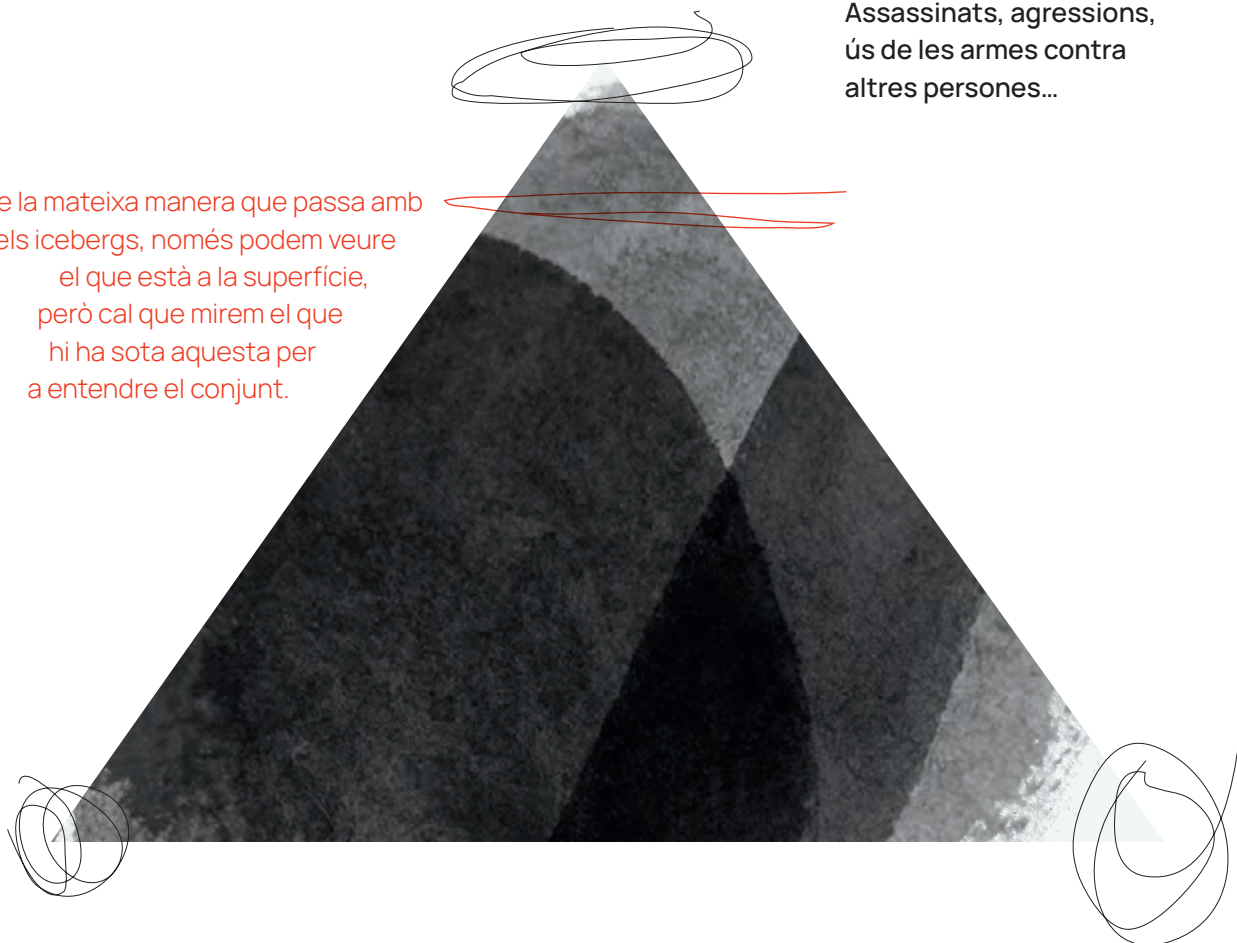
¹ Galtung, J. P. (2003). *Paz por medios pacíficos*.

VIOLÈNCIA DIRECTA

Agressions que afecten directament la integritat física i/o mental de persones o comunitats.

Assassinats, agressions, ús de les armes contra altres persones...

De la mateixa manera que passa amb els icebergs, només podem veure el que està a la superfície, però cal que mirem el que hi ha sota aquesta per a entendre el conjunt.

VIOLÈNCIA CULTURAL

Missatges que venen la violència com positiva o la justifiquen. Discursos, llenguatge, símbols i tradicions; Jocs, pel·lícules, música, mitjans de comunicació...

VIOLÈNCIA ESTRUCTURAL

Les estructures polítiques, socials i econòmiques injustes que no permeten la satisfacció de les necessitats bàsiques i que generen desigualtats i marginació de col·lectius

Què és la guerra?

La guerra és la representació més extrema de la violència directa. En situacions de guerra es normalitzen accions que en altres contextos es considerarien il·legals i inacceptables, com ara matar o torturar.

Fitxes d'activitats
recomanades:

1, 2 i 4

pàg. 36, 37 i 41

« Segons **Eckhardt**, guerra és “tot conflicte que implica a un o a més governs i l'ús d'armes, i que causa mil o més morts anuals”.

« Segons **Clausewitz**, “la guerra és la continuació de la política per altres mitjans”.

« Segons l'**Escola de Cultura de Pau**, un conflicte armat² és “qualsevol enfrontament protagonitzat per grups armats regulars o irregulars amb objectius percebuts com a incompatibles en què l'ús continuat i orga-

nitzat de la violència provoca un mínim de 100 víctimes mortals en un any i pretén la consecució d'objectius diferenciats dels de la delinqüència comuna”

Les causes de les guerres són múltiples i sempre resulta complex abordar l'estudi d'un conflicte. Perquè existisca un conflicte armat hi ha d'haver una contraposició d'interessos, un assumpte en disputa o un greuge. Els condicionaments culturals, les percepcions, les tradicions o les identitats ajudaran al fet que aquests s'agrupen de forma diferent segons la percepció que es

tinga del problema. Quan el problema és percebut com una amenaça pels diferents grups i quan en el transcurs dels anys no es resol i es van generant greuges, antagonismes i una radicalització dels discursos cap a una altra comunitat, la probabilitat que la situació evolucione de forma violenta s'incrementa.

Malgrat açò, els conflictes armats també poden

tindre molt a veure amb violències estructurals. Per exemple, poden estar connectats amb una situació econòmica difícil, grans desigualtats entre comunitats o regions o situacions d'espòli i colonialisme.

També el nivell de militarització de les societats i l'accés a armes és un condicionant clau per l'esclat d'un conflicte armat. En aquest sentit, els

governos, els exèrcits, la indústria militar i les entitats bancàries que les financen, tenen una gran responsabilitat en què en el segle XXI la guerra o l'amenaça d'aquesta continue sent una aposta habitual en matèria de gestió dels conflictes i en la consecució dels interessos nacionals dels països. (Veure l'epígraf 1.5 per més sobre conflictes armats)

² Al llarg d'aquesta guia utilitzarem indistintament la paraula “guerra” i “conflicte armat” per referir-nos a les situacions que s'ajusten a aquesta definició de la Escola de Cultura de Pau.

SABIES QUE...?

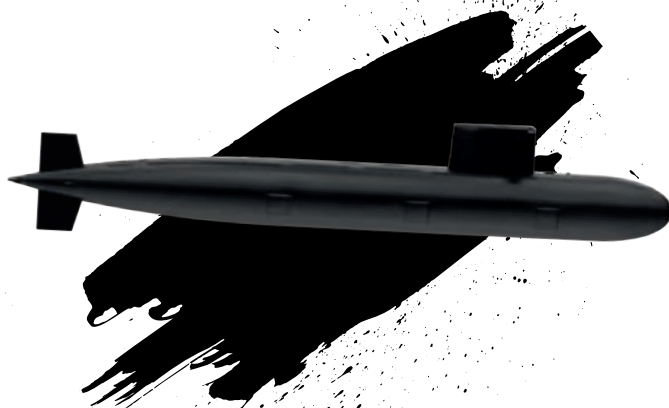
... En 1986 es van reunir científics de tot el món a Sevilla per a redactar i signar un manifest en el qual avalaren mitjançant mètodes científics que és incorrecte dir que tenim una tendència heretada o innata a fer la guerra o actuar amb violència.

Els signants del manifest van exposar cinc proposicions:

1. És científicament incorrecte que els animals facen la guerra i que l'hàgem heretada d'ells
2. És científicament incorrecte que la guerra siga inherent a la naturalesa humana i que hi haja una predisposició a la violència en els nostres gens.
3. És científicament incorrecte que al llarg de l'evolució haja operat una selecció a favor dels comportaments agressius sobre altres, és més aviat la cooperació i la capacitat de complir funcions socials el que s'ha afavorit evolutivament.
4. És científicament incorrecte que haja alguna cosa en la nostra fisiologia neurològica que ens obligue a reaccionar violentament.
5. És científicament incorrecte que la guerra siga un fenomen instintiu. És, al contrari, una suma de factors (culturals, polítics, tecnològics..).

“La biologia no condemna a la humanitat a la guerra. La humanitat pot alliberar-se d'una visió pessimista portada per la biologia [...] Així com ‘les guerres comencen en l'ànima dels homes’, la pau també troba el seu origen en la nostra ànima. La mateixa espècie que ha inventat la guerra també és capaç d'inventar la pau. La responsabilitat incumbeix a cadascun de nosaltres”

Manifest de Sevilla sobre la Violència (1986).
Font: UNESCO

Fitxes d'activitats
recomanades:

1 i 2

pàg. 36 i 37

Pau i noviolència

PAU

Sovint, quan pensem en la pau, la relacionem directament amb el que pensem que és el seu antònim: la guerra. Açò ens pot portar a pensar que la pau és l'**absència de guerra**, però aquesta accepció (que es denomina **pau negativa**) deixa fora molts altres aspectes de la pau i no fa front a les altres violències que hem mencionat abans (la violència estructural i la cultural). Com que la pau és un concepte amb connotacions positives, cal que ho plantejem en terminis positius, en el que es denomina **pau positiva**. Podem entendre la pau positiva com el procés de **realització de la justícia en els diferents nivells de les relacions humanes**. És un concepte dinàmic que ens anima a entendre i resoldre els conflictes de forma no violenta i a aconseguir unes relacions harmonioses de les persones amb elles mateixes, amb les altres i amb la natura. La seua consecució suposa, per tant, l'absència de qualsevol tipus de violència (directa, estructural i cultural), sent aquestes violències (i no la guerra) el vertader antònim de la pau.

NOVIOLÈNCIA

Hi ha **tres formes diferents de respondre als conflictes**, independentment de la seua magnitud: **de manera violenta, de manera no violenta o amb passivitat o fugida**, desentenenent-se de les seues causes i conseqüències.

Malgrat el que puga parèixer quan veiem les notícies, **la majoria de les situacions de conflicte en les nostres societats es tracten de manera activa i no violenta**, que és la forma no solament més justa, sinó també la que ocasiona menys sofriment i ofereix millors resultats, especialment a llarg termini. En el nostre dia a dia breguem amb conflictes de tot tipus, que reflecteixen interessos i necessitats diverses, i la gran majoria de les vegades els solucionem de forma pacífica i no violenta.

Pel que fa als conflictes armats, hem de comprendre que per acabar amb ells cal que les solucions es dirigisquen a les causes de base del problema i que aquestes solucions sempre poden ser no violentes, a més, a tots els conflictes violents podem trobar moltes persones i grups que aposten per una resolució pacífica de les disputes.

SABIES QUE...?

Una investigació de 2011 va provar que entre 1900 i 2006, **les campanyes de resistència noviolenta van ser més del doble d'eficaces que les violentes.**

Les investigadores Erica Chenoweth i Maria Stephan van combinar l'anàlisi estadística amb l'estudi de casos concrets de països i territoris i van detallar els factors que permeten l'èxit o el fracàs d'aquestes campanyes. Van arribar a la conclusió que **la resistència noviolenta presenta menys obstacles** per a la implicació moral i física, la informació, l'educació i el compromís de les persones participants. Un major nivell de participació contribueix a millorar la capacitat de resistència, a augmentar la probabilitat d'innovació tàctica, a incrementar les oportunitats de disrupció cívica (i, per tant, a reduir els incentius del règim per a mantindre l'estatu quo) i a modificar la lleialtat dels antics partidaris dels opositors, inclosos els membres de l'estament militar. Les autores també van concloure que l'èxit dels moviments de resistència noviolenta dona lloc a democràcies més duradores i internament pacífiques, amb menys probabilitats de (re)caure en una guerra civil. Presentant un argument ric en proves, aquesta investigació desmunta el mite que la violència és necessària per a aconseguir determinats objectius polítics. Per contra, Chenoweth i Stephan conclouen que la insurrecció violenta rares vegades es justifica per motius estratègics.

01

La preparació de la guerra

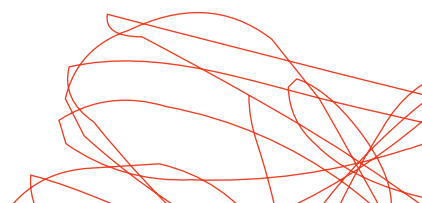
Fitxes d'activitats
recomanades:

1, 3 i 4

pàg. 36, 38 i 41

1.4.1. Què són les armes?

Hem d'entendre també que per fer la guerra es necessita armament. La guerra no és un fenomen meteorològic que ocorre de manera aliena a nosaltres i sense que puguem fer res. Els conflictes armats són un acte polític, de voluntat, i per a dur-lo a terme es requereixen uns instruments: les armes. Per tant, no n'hi ha prou amb l'impuls bèl·lic per fer la guerra. Es necessita destinar recursos a preparar-la. És a dir, invertir recursos en preparar un exèrcit i proveir-lo d'armes, destinar pressupostos i fomentar la recerca militar per dissenyar noves armes, fabricar-les i actualitzar-ne les velles i comprar a altres països les que no pots fabricar tu mateix.

També hem de ser conscients de les característiques especials de les armes quant al fet que serveixen per matar o destruir i no com a productes normals que tenim al nostre voltant durant el nostre dia a dia. En cas de ser utilitzades, provocaran mort o destrucció material i, si no són utilitzades, podem dir que suposen un malbaratament de recursos. Les armes no poden satisfer

necessitats bàsiques per a les persones (menjar, vestir, habitatge...), i tampoc són productes de consum o serveis (un ordinador, un cotxe, un hospital). Les armes no es compren i venen en el comerç i no arriben normalment a mans de la gent. Quan hi arriben, en casos com les armes lleugeres als Estats Units, no proporcionen o cobreixen cap necessitat vital, material o de cap

altra índole. Aquest és l'argument per no considerar-les béns productius: no tenen cap valor social.

Si un arma, un cop fabricada, és utilitzada, ja coneixem quines poden ser les conseqüències: mort de persones, destrucció d'habitatges, infraestructures, medi ambient... i si no s'utilitzen, han acaparat coneixement, recerca, recursos naturals, diners, persones, instal·lacions... L'economia en la qual

vivim es basa en produir per consumir. En canvi, quan preparam la guerra produïm artefactes que confiem que mai siguin utilitzats.

Qui promou la possessió d'armes diurà que les armes serveixen per defensar-se. Però cal reflexionar sobre açò: **generen les armes seguretat o inseguretat?**

SABIES QUE...?

... en 2023 van morir als Estats Units d'Amèrica més de 40.000 persones per violència amb armes de foc? Açò suposa una mitjana de quasi 118 morts al dia. Dels morts, 1.306 eren adolescents i 276 xiquets. També en 2023 es van produir més de 650 tiroteigs massius, definits com a incidents en els quals quatre o més víctimes són tirotejades o assassinades. Font: <https://www.gunviolencearchive.org/>

Aquesta problemàtica de la possessió i ús d'armes lleugeres als Estats Units ens pot resultar molt útil a l'hora de qüestionar la relació entre **armes i seguretat**. Malgrat la gravetat de la situació al país nord americà, una part considerable de la població defensa més el dret a tindre armes que el drets de xiquets i xiquetes a viure lliures de violència armada i sense por a les aules. S'argumenta fins i tot que la solució a aquest problema és que tothom tinga armes per defensar-se, enlloc de regular i limitar l'accés i número d'armes. Això connecta amb el que es coneix com **dilema de la seguretat**, que és la situació que es produeix quan un actor, tractant de millorar la seua seguretat, adopta mesures que, potser sense pretendre-ho, són considerades com a amenaçadores per un altre actor que, en reaccionar, perjudica la seguretat del primer.

En aquest sentit, és molt interessant plantejar a l'alumnat els següents dubtes:

No estem fent el mateix al nivell de països, protegint-nos dels nostres veïns a través de més i més armes? Ens fan estar més segurs/es els nostres costosos arsenals? Tindre armes fa més o menys probable que les utilitzem i que esclaten conflictes? Existeix un *Good Guy with a Gun* (bona persona amb un arma) a l'esfera internacional, que és el model que defensen molts estatunidencs? Podeu pensar en altres maneres de garantir la nostra seguretat més enllà de les armes?

Els arguments clau que volem transmetre amb aquest debat són:

1. La possessió d'armes fa més possible el seu ús i, malgrat que poden fer sentir segures a les persones que les tenen, generen l'impacte contrari en les que estan al voltant (i sovint en elles mateixes -suïcidis, accidents, etc.-).
2. Quan els països decideixen armar-se cada vegada més, els seus veïns poden sentir-se amenaçats i decidir armar-se també, donant impuls a carreres armamentistes.
3. El desarmament és l'única via per generar vertadera seguretat, tal i com s'estableix en la Carta de les Nacions Unides.

LA PITJOR DE LES ARMES: LA BOMBA NUCLEAR

Potser l'exemple més paradigmàtic de la brutalitat del militarisme i les armes són les bombes nuclears.

Un arma nuclear és un dispositiu que produeix una gran explosió a partir de l'alliberament d'energia causat per reaccions nuclears. La mera existència de les armes nuclears suposa una amenaça per a la supervivència de la humanitat i de la pròpia vida al nostre planeta. Per motius obvis, no distingeixen entre població civil i combatent.

L'amenaça amb el seu ús, la dissuasió, i la **destrucció mútua assegurada** com a manera dels països de fer política i de relacionar-se en l'esfera internacional posa a les clares com la seguretat militar i l'armamentisme suposen un risc immens i inacceptable per a la gent i la pròpia existència de la vida en la terra.

Algunes dades rellevants:

- « Les bombes nuclears llançades pels Estats Units el 1945 van provocar al voltant de 140.000 morts a **Hiroshima** i 74.000 a **Nagasaki**.
- « El llançament sobre nuclis urbans de només 100 d'aquests caps nuclears provocaria milions de morts directes i uns canvis atmosfèrics planetaris que posarien en risc alimentari a dos mil milions de persones.
- « Els països que tenen aquestes armes són 9: els Estats Units, Rússia, el Regne Unit, França, China, Israel, l'Índia, Pakistan i Corea del Nord.
- « Hi ha més de 13.000 caps nuclears al món de les quals els EUA i Rússia n'acaparen el 90%.
- « Entre 1950 i 2009 hi va haver una mitjana de casi un accident greu relacionat amb armes nuclears cada set mesos.

CAP EL DESARMAMENT NUCLEAR

El Tractat sobre la Prohibició de les Armes Nuclears (TPAN) és l'acord internacional legalment vinculant aprovat el 2017 que prohibeix exhaustivament les armes nuclears amb l'objectiu final de la seua eliminació total.

El TPAN obliga als estats que en formen part a no desenvolupar, assajar, fabricar, adquirir, posseir, transferir, emmagatzemar, allotjar, amenaçar amb el seu ús o utilitzar armament nuclear. Estipula a més, que els estats posseïdors d'aquestes armes han de desactivar-les immediatament, destruir-les el més aviat possible i posar fi als seus programes nuclears. També obliga a pagar reparacions tant a víctimes com a estats afectats pel seu ús, així com a restaurar els ecosistemes danyats. Va entrar en vigor el 22 de gener de 2021 però ningú dels països que tenen armes nuclears ho ha signat encara, ni tampoc cap membre de l'OTAN, incloent a Espanya.

Per més informació, pots visitar la web d'ICAN, la campanya internacional que va impulsar aquest tractat www.icanw.org o la de l'Aliança per el Desarme Nuclear, que treballa per aconseguir que Espanya signi el TPAN <https://desarmenuclear.org>

També pots animar al teu municipi a que s'adherisca a la xarxa de Ciutats de Pau que donen suport al Tractat de Prohibició: <http://ciutatsdepau.org/>

1.4.2 El cicle armamentista

Les armes formen part de l'anomenat cicle armamentista o cicle econòmic militar, que descriu l'itinerari que realitza la producció d'armes, des de l'aprovació anual dels pressupostos de defensa dels diferents països, fins a la seua utilització en conflictes armats.

És impossible començar una guerra sense preparar-la: necessita diners, soldats, armes i serveis (subministraments). Tota guerra és una gran empresa econòmica que comença amb una

acumulació de capital en diners i materials. Per açò, els estats es preparen permanentment per fer la guerra i ho fan a través de la despesa militar: el govern dedica uns pressupostos a comprar armes, vehicles de combat i municions i a pagar els sous als militars i tots els serveis per poder garantir el funcionament de l'armament i l'exèrcit. El cicle armamentista comença per tant amb la demanda: generalment els Ministeris de Defensa es planegen modernitzar part

de l'armament del que disposen i una vegada plantejada la necessitat, entren en contacte amb els centres de recerca de la indústria militar (R&D), que hi subvencionen. Una vegada l'arma està dissenyada, el mateix Ministeri de Defensa fa una comanda a la indústria militar corresponent i es passa a la fase de producció. La despesa militar proporciona per tant els recursos per l'adquisició de les armes i tecnologies desenvolupades per la indústria militar, però

la producció militar que no compren els propis estats és sovint venuda a altres, amb l'autorització dels governs d'origen. Els bancs, per la seua banda, aporten la part de recursos privats que alimenta aquest cicle, i financen tant la R&D i la indústria militar com el comerç d'armes.

SI VOLS LA PAU, PREPARA LA GUERRA!

El cicle també requereix al seu inici de discursos militaristes i belicistes que generen i promocionen la necessitat d'una defensa armada per part dels estats. És el que coneixem com **cultura de la defensa**, oposada a la **cultura de pau**, i que compta per la seua difusió i promoció amb les pròpies forces armades, govern central i ministeri de defensa, indústria militar, think tanks i centres de recerca afins i mitjans de comunicació *mainstream*. La cultura de defensa proposa un model de seguretat nacional, que posa en el centre la protecció de l'Estat i les seves estructures.

Segons el model tradicional i hegemònic de seguretat nacional, el poder militar és l'eina fonamental dels estats per a construir seguretat i les amenaces principals que s'identifiquen són aquelles que pot patir l'estat, com ara respecte a la seua integritat territorial, una agressió o invasió militar, o una convulsió

que pugui alterar el seu ordre intern. Es fonamenta en **l'ús de la força o l'amenaça d'aquesta (dissuasió) i alimenta la competició entre països (carrera armamentista)** i la constant projecció de poder a l'esfera internacional. La teoria de la dissuasió consisteix en dotar-se d'una capacitat destructiva suficient perquè qualsevol possible enemic no pugui realitzar cap atac per por a la resposta que rebria. La pràctica, però, és que l'excusa de la dissuasió ha afavorit unes relacions internacionals militaritzades, així com la **proliferaió d'armament** cada vegada més destructiu, arribant fins i tot al punt de la "destrucció mútua assegurada" que les armes nuclears possibiliten.

I SI EN LLOC DE SEGURETAT MILITAR PARLEM DE... SEGURETAT HUMANA I SEGURETAT COMUNA

« Una alternativa a la Seguretat Militar és el paradigma de **Seguretat Humana**, que posiciona a l'ésser humà com a subjecte central en qüestions de seguretat. Aquest enfoc va més enllà de la seguretat entesa en termes tradicionals i suposa una ampliació horitzontal respecte a les amenaces o riscos que afecten a la gent: en el seu dia a dia, i davant els quals lo militar no pot fer res: inseguretat econòmica, alimentària, sanitària, ambiental, personal, comunitària i política. Aquest concepte de seguretat, per tant, ofereix noves respostes a les preguntes clau de:

- **Seguretat per qui?** Les persones.
- **Seguretat davant de què?** No sols davant el que amenaça les estructures i poders de l'Estat, sinó també allò que afecta la vida de les persones, incloent-hi la cobertura de les seues necessitats bàsiques.
- **Seguretat amb quins mitjans?** Amb el desenvolupament i la promoció de condicions socials, polítiques i econòmiques que garantisquen el benestar de les persones.

« EL concepte de **Seguretat Comuna**, per la seua banda, impulsa la noció de que és des de la cooperació des d'on es pot proveir verdadera seguretat a les persones i els pobles. Allí on la competència i la dissuasió militars han fracassat, la Seguretat Comuna entén que nacions i pobles només poden sentir-se segurs quan les seues contraparts, els seus veïns, se senten segures també. La seguretat internacional ha de descansar, per tant, en un compromís de supervivència conjunta en lloc d'una amenaça de destrucció mútua.

És important fer evident que la major part dels beneficis del negoci de la guerra es queden als països del Nord (i només en unes poques mans), i els perjudicis, en la seua majoria, als del Sud Global. Les poblacions del Sud, a on se solen concentrar quasi tots els conflictes armats, també sofreixen violències estructurals sovint sostingudes i exacerbades pel militarisme, l'imperialisme i l'extractivisme, impulsats sobretot pels països del Nord global.

També les poblacions del Nord sofreixen impactes negatius del militarisme, ja que la militarització de les

societats sol portar cap a una reducció de drets i a una creixent repressió, per exemple per la militarització de la policia (que cada vegada més utilitza armament, tecnologies i estratègies típicament militars) o pel rol policial dels militars en contextos d'emergència, protestes socials, tensions, vigilància i control de la dissidència, etc.).

A la mateixa vegada, la militarització suposa un important desviament de recursos públics, que podrien dedicar-se a serveis públics essencials, com ara la sanitat, l'educació o l'habitatge.

SABIES QUE...?

Els mateixos països que lideren els rànquings mundials de despesa militar, exportacions d'armes i Banca Armada, són al mateix temps "responsables" de la seguretat mundial, al ser membres permanents del Consell de Seguretat de les Nacions Unides. Aquests països (Estats Units, Rússia, França, Xina i Regne Unit) són els majors patrocinadors de la guerra, ja que produeixen el 80% de les armes que hi ha al món.

Mural "La Guerra Comença Aquí" de l'artista Escif a València.

A) LA DESPESA MILITAR

“El món està sobrearmat, i la pau està infrafinançada” (Ban Ki Moon)

La **despesa militar és el conjunt de totes aquelles partides econòmiques destinades a la defensa i la seguretat armada d'un estat**, sense comptar les forces destinades a mantenir l'ordre intern, com la policia o cossos de seguretat no militars. Es destina a mantenir les forces armades, a adquirir subministraments i avituallaments, a inversions militars de construcció d'infraestructures, instal·lacions i equips especials i a l'adquisició d'armaments de tot tipus: avions de combat, tancs, fragates, submarins, míssils...

Els **Estats Units d'Amèrica** acumulen un 39% del total mundial d'aquesta despesa, seguits per la **Xina**, que gasta el 13% del total. Els 5 països amb majors pressupostos militars representen el 62% de la despesa militar mundial. La despesa militar acumulada dels països membres de l'**OTAN** arriba als 1,2 billions, el 56% del total mundial. Espanya és el 17é país en aquest rànquing i la nostra despesa militar va augmentar mé d'un 25% en 2023, fins superar els 28.000 milions €.

És fonamental a l'anàlisi de la despesa militar el concepte de **cost d'oportunitat**, és a dir el que suposa dedicar recursos públics a exèrcits i armament, poguent pel contrari dedicar aquestes partides pressupostàries a cobrir les necessitats humanes bàsiques, com per exemple a través de serveis públics essencials com la sanitat, l'habitatge o l'educació. En un moment de crisis simultànies (clima, guerres, desigualtats...) com l'actual, no sembla més oportú i encertat dedicar recursos i esforços a fer front a aquestes que a rearmar-se i preparar noves guerres?

DESPESA SOCIAL EN LLOC DE DESPESA MILITAR

Si dediquem més recursos a serveis públics com ara la sanitat o l'habitatge, a cobrir les necessitats humanes bàsiques, a protegir el medi ambient i construir societats més sostenibles i justes... no estem proporcionant una major seguretat a les persones?

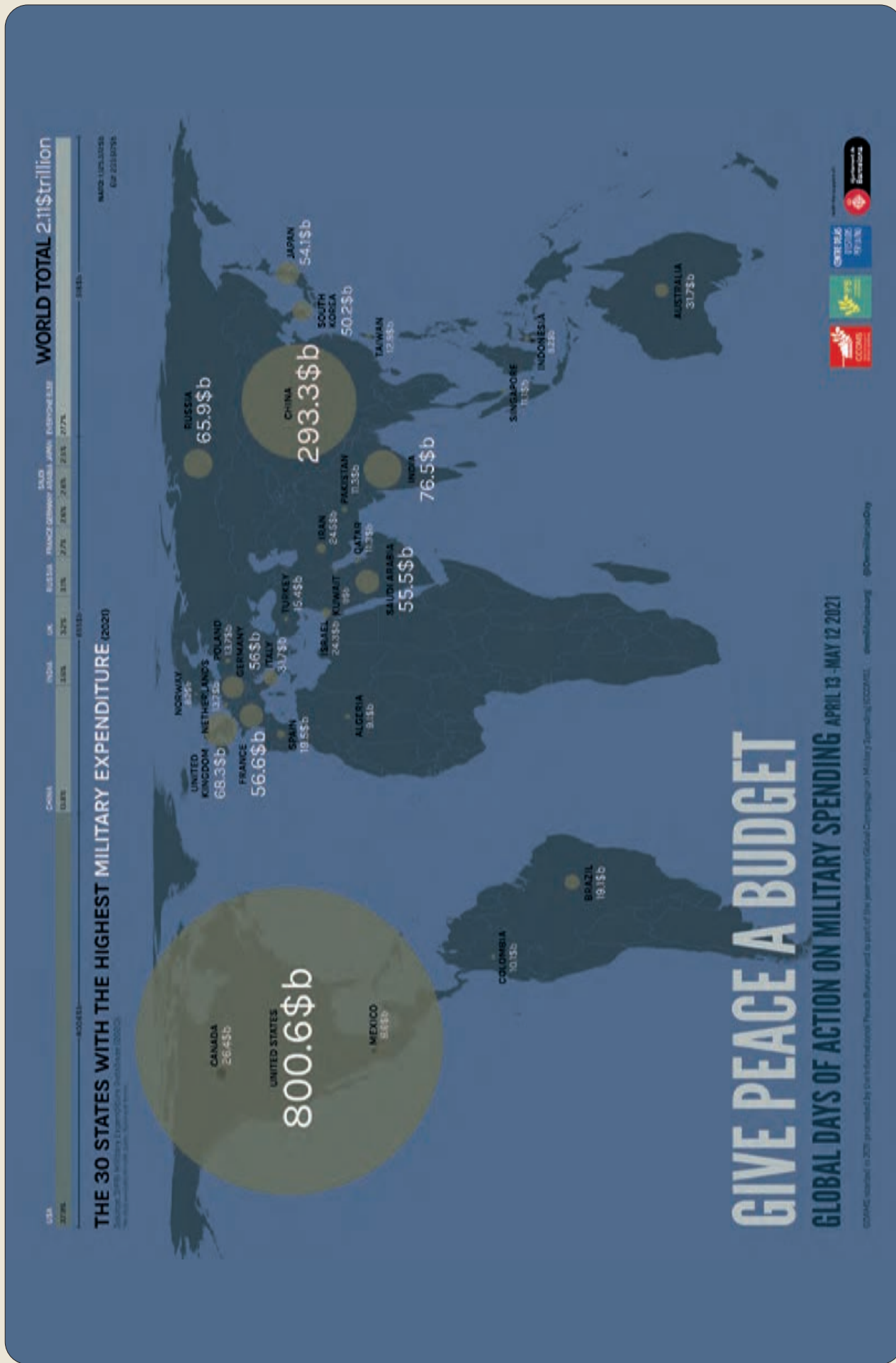
Per protestar contra la despesa militar pots: Sumar-te a la campanya global per la reducció de la despesa militar (GCOMS) → <https://demilitarize.org/>

B) LA INDÚSTRIA MILITAR

La indústria militar fa referència a les empreses que realitzen una activitat econòmica dedicada a produir armes i els seus components, i també serveis associats a l'activitat militar (sense els serveis, una arma no seria operativa, per exemple, els serveis de comunicació, de sistemes de vol, de guiatge de míssils o de manteniment d'un avió de combat).

Com hem vist abans, **la producció militar no entra als mercats de la forma habitual, sinó que està molt regulada pels governs**, que quan no compren l'armament ells mateixos, decideixen a quins països se'ls poden exportar armes. El fet que la indústria militar vengui la major part de la seua producció als estats, afavoreix que tingui una relació estreta amb els governs, i els exèrcits. que o bé adquireixen l'armament, o bé autoritzen la exportació a altres països.

Com ha quedat palés amb la guerra d'Ucraïna i la ofensiva israeliana sobre Gaza, les empreses d'armament tenen molt a guanyar en un clima de conflictivitat i violència armada. Amb l'escalada d'ambdós conflictes s'ha vist pujar fortament la cotització en borsa de les grans empreses d'armament, localitzades quasi íntegrament en països del nord.

Font: Campaña Global sobre Despesa Militar - GCOMS. Dades del SIPRI per l'any 2021.

SABIES QUE...?

... Invertir en sanitat o en educació genera més del doble de llocs de treball que fer-ho en la indústria militar

Font: The Cost of War Project. Watson Institute, Brown University.

C) EL COMERÇ D'ARMES

El comerç d'armes és el conjunt de les transaccions sobre productes i materials militars, majoritàriament a escala internacional. La venda d'armes està molt regulada i l'autorització d'una exportació d'armament la té sempre el govern del país d'origen, per la qual cosa una empresa d'armes no pot vendre en altres països sense permís del seu govern. De fet, hi ha també legislació internacional que afecta a gairebé tots els principals exportadors d'armes. Les principals limitacions que estableix són la prohibició de vendre armament a països:

- « En conflicte armat
- « Amb inestabilitat o tensió
- « On es vulneren els drets humans

Malgrat estar regulat a nivell internacional i estatal, sovint la legislació s'aplica de forma laxa i l'armament arriba igualment a països en conflicte armat i que vulneren els drets humans. Les estadístiques d'exportacions anuals d'armes demostren que és una llei poc eficaç. Entre els principals compradors d'armament de l'última dècada apareixen en llocs destacats: Índia, Aràbia Saudita, la Xina, Emirats Àrabs Units, Pakistan, Algèria, Egipte, Turquia, Iraq, Israel... països inmersos en conflictes i que no compleixen els criteris esmentats abans. Els principals exportadors, per part seua, estan quasi tots al Nord Global.

SABIES QUE...?

- Els cinc membres permanents del Consell de Seguretat de Nacions Unides: Estats Units, Rússia, Xina, el Regne Unit i França, que es suposa que tenen com a missió vetllar per la pau al món, controlen el 74% de les exportacions d'armes en el planeta. Els Estats Units exporten el 42% del total mundial, i venen a 107 estats.
- Els Estats Units i els Estats d'Europa Occidental representen conjuntament el 72% de totes les exportacions d'armes.
- Espanya és el huité major exportador d'armes del món i té entre els seus millors clients a països implicats en conflictes armats com l'Aràbia Saudita, els Emirats Àrabs Units o Turquia.

Font: Base de Dades de transferències d'armes del SIPRI

ELS 20 MAJORS EXPORTADORS D'ARMES DEL MÓN. 2019-2023

Rànquing	Exportador	Percentatge del total de les exportacions, %
1	Estats Units	42
2	França	11
3	Rússia	11
4	Xina	5.8
5	Alemanya	5.6
6	Itàlia	4.3
7	Regne Unit	3.7
8	Espanya	2.7
9	Israel	2.4
10	Corea del Sud	2.0
11	Turquia	1.6
12	Països Baixos	1.2
13	Suècia	0.8
14	Polònia	0.7
15	Canadà	0.6
16	Austràlia	0.6
17	Suïssa	0.5
18	Ucraïna	0.4
19	Noruega	0.4
20	Emirats Àrabs Units	0.3

THE 15 LARGEST EXPORTERS/IMPORTERS OF MAJOR ARMS AND THEIR MAIN CLIENTS/SUPPLIERS

Source: SIPRI Arms Transfers Database (31 March 2018). Share of arms exports/imports (%).

Demilitarize! Invest in people's needs

GLOBAL DAYS OF ACTION ON MILITARY SPENDING APRIL 13 - MAY 9 2019

GDAMS started in 2011 promoted by the International Peace Bureau and is part of the year-round Global Campaign on Military Spending (GCOMS). @DemilitarizeDay

SABIES QUE...?

... Més de 40 vaixells saudites carregats d'armament han fet escala a ports espanyols, entre ells Sagunt, desde l'inici de la guerra del Iemen, tot i la implicació d'Aràbia Saudita en aquest conflicte.

Font: Informe 60 del Centre Delàs "Els ports de la mort, còmplices de les exportacions d'armes espanyoles per a la guerra. El cas de la venda d'armes espanyoles a l'exèrcit saudita i el seu probable ús a la guerra del Iemen" (2023)

Acció de protesta portada a terme a l'Alt Forn del Port de Sagunt per activistes d'Antimilitaristes-MOC València i de Marfull-Agró, davant l'arribada d'un vaixell saudita que carregava armes.
Font: Antimilitaristes-MOC València (2023)

D) LA BANCA ARMADA

La Banca armada són els bancs i entitats financeres que participen en el negoci armamentista donant serveis bancaris a les empreses d'armes. Amb açò sostenen la producció i compravenda d'armament i contribueixen a abastir d'armes els conflictes armats. S'han identificat cinc formes de finançament a la indústria de les armes:

1. Participació accionarial
2. Finançament de les exportacions d'armes
3. Emissió de bons i pagarés
4. Fons d'inversió
5. Concessió de crèdits i préstecs

Pel complex militar-industrial el finançament de la seua activitat és vital. Les empreses d'armament necessiten serveis bancaris tant per a efectuar les seues operacions comercials corrents com per a aconseguir fons que els permeten emprendre el desenvolupament de noves armes, exportar a nous mercats i, en definitiva, mantenir la seua competitivitat en un sector eminentment privat.

Sense la participació de les institucions financeres, el cycle armamentístic no podria funcionar com ho fa. La guerra és un negoci molt car, i molt rentable de finançar. Per això no és d'estranyar que la banca haja desenvolupat relacions comercials privilegiades amb la indústria militar.

La major part dels grans bancs i entitats de finançament (BBVA, Santander, la Caixa, Bankia, Sabadell...) ajuden a les empreses d'armes, els cedeixen serveis financers per facilitar la seua expansió o permetre la seua supervivència mitjançant préstecs i crèdits, de l'emissió de bons, pagarés i accions, del finançament d'exportacions i dels fons d'inversió. A vegades, també compten amb participacions accionaries significatives.

Aleshores, utilitzem el qualificatiu de **banca armada** per referir-nos als bancs i caixes que formen part del negoci armamentístic i que d'aquesta manera són responsables de la multiplicació i perpetuació dels conflictes armats.

SABIES QUE...?

... 3 de cada 4 armes no podrien fabricar-se si no fos pel finançament dels bancs.

Font: Informe nº11 del Centre Delàs d'Estudis per la Pau

DE LA BANCA ARMADA A LES FINANCES ÈTIQUES

Les entitats de banca ètica o finances ètiques fan la mateixa feina que el bancs convencionals (captar estalvis i amb aquests diners concedir préstecs), però aplicant uns estrictes criteris ètics i socials i invertint únicament en empreses i projectes amb un impacte social i mediambiental positiu. A més, tot això ho fan amb total transparència, quelcom totalment oposat al "secret bancari" i l'opacitat que impera en la banca convencional.

Per més informació, visita: <https://bancaarmada.org/ca/>

VOLS SABER SI EL TEU BANC INVERTEIX EN ARMAMENT?

La campanya Banca Armada va crear fa uns anys una web app per descobrir la petjada en armes del finançament dels bancs espanyols en la indústria armamen-

tística i conèixer en quin sector armamentístic s'inverteixen els diners dels bancs en què tenim un compte corrent o qualsevol altre producte.

petjada-en-armes.setemcv.org

Les víctimes de les guerres

Fitxes d'activitats
recomanades:

1, 3 i 4

pàg. 36, 38 i 41

El resultat de tot aquest negoci és un món cada cop més militaritzat, violent, insostenible i desigual, on les persones que pateixen les pitjors conseqüències són molt sovint les que menys responsabilitats tenen i les més vulnerables.

Al voltant de 100 milions de persones es troben atrapades en aquests conflictes i guerres i més de 80 milions de persones s'han vist forçades a desplaçar-se de les seves llars com a conseqüència de la violència i de les greus violacions dels drets humans derivades dels conflictes armats, assolint la xifra més alta mai registrada (dades de l'informe anual Tendències Globals d'ACNUR de 2019).

“La població civil sol ser la que pateix les pitjors conseqüències dels conflictes moderns. Hi ha armes com l'artilleria, els morters, les bombes guiades i els míssils que destrueixen hospitals, cases, mercats i sistemes de transport, i enfonsen en la misèria a aquells que sobreviuen. Destruïxen les vides de la gent.” (Amnistia Internacional)

SABIES QUE...?

... Ara mateix hi ha 33 conflictes armats al món,
la meitat d'ells a l'Àfrica?

Font: Escola de Cultura de Pau - Alerta 2023!

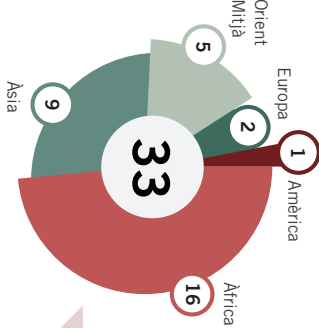
Alerta
2023!

Informe sobre conflictes,
drets humans i construcció de pau

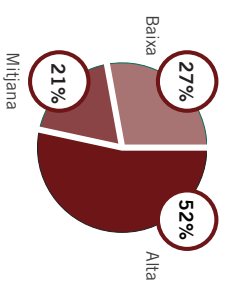
ecp escola de cultura de pau
UAB Universitat Autònoma de Barcelona

Amb la col·laboració de:
Generalitat de Catalunya
Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament

Conflictes armats al món el 2022

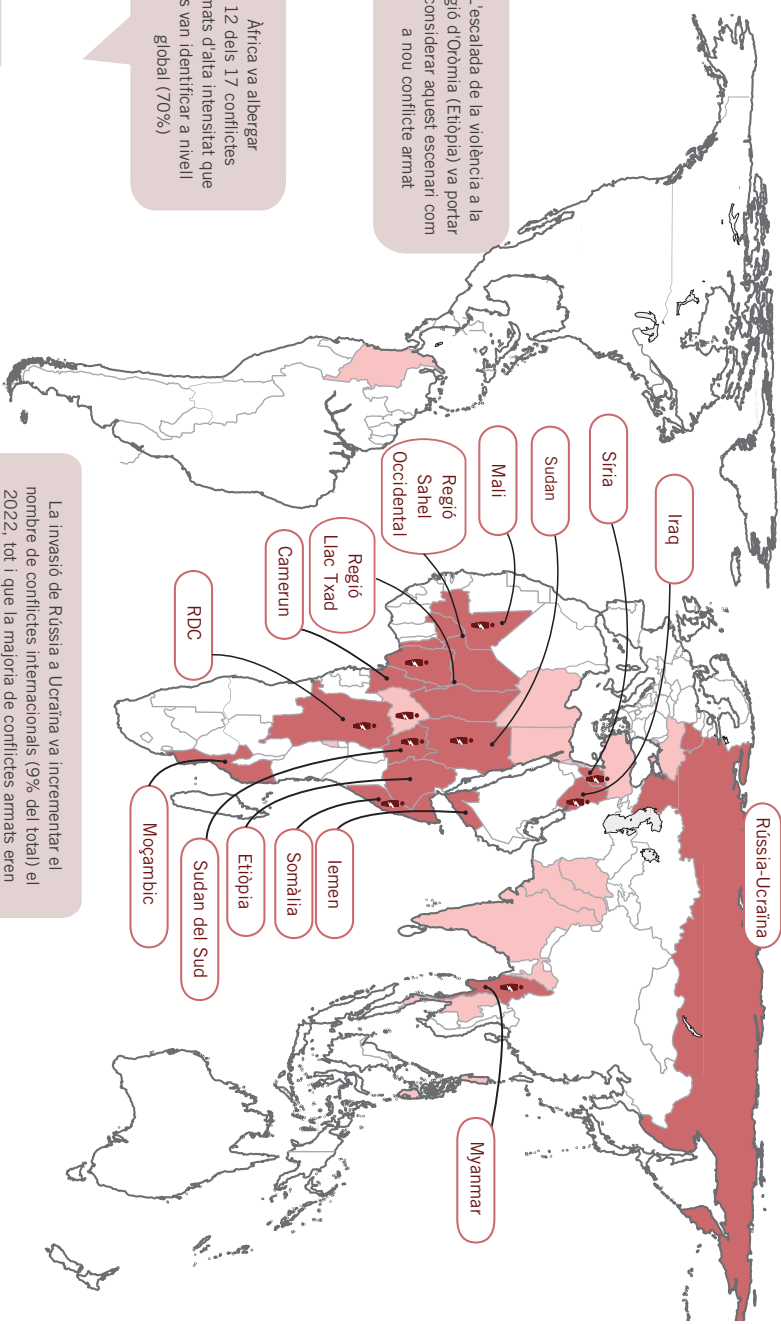
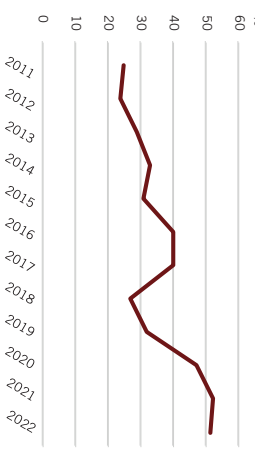

L'escalada de la violència a la regió d'Oromia (Etiòpia) va portar a considerar aquest escenari com a nou conflicte armat.

Àfrica va albergar 12 dels 17 conflictes armats d'alta intensitat que es van identificar a nivell global (70%).

Proporció de conflictes armats greus en l'última dècada

La invasió de Rússia a Ucraïna va incrementar el nombre de conflictes internacionals (9% del total) el 2022, tot i que la majoria de conflictes armats eren interns internacionalitzats (79%).

A finals de juny de 2022 hi havia 103 milions de persones desplaçades forçosament a nivell mundial a causa de persecució, conflictes, violència i violacions de drets humans, segons ACNUR, un 15% més que a finals del 2021.

103 MILIONS

- Països en els quals es van produir conflictes armats el 2022
- Països amb conflictes armats en els quals es van registrar elevats nivells de violència amb més de mil víctimes mortals anuals
- Països en conflicte armat amb actors sobre els quals hi ha sospites fundades de violència sexual segons l'informe anual del secretari general de la ONU

LA CONSTRUCCIÓ DE MURS I LA MILITARITZACIÓ DE LES FRONTERES AL MÓN

Els murs formen part d'una política de militarització fronterera, és a dir, una manera de fer front al repte global de les migracions mitjançant l'ús de la força i la coerció. Com succeeix açò?:

1. Es produeix un canvi en la manera d'entendre la seguretat, les migracions passen a veure's com una amenaça per la seguretat
2. Al entendre a les persones migrants i refugiades com enemigues, com una amenaça, les fronteres es converteixen en espais en guerra.
3. Al considerar-se que són espais de guerra es desenvolupen mètodes, tecnologies i estratègies militars: Murs, rases, concertines, desplegaments de cossos de seguretat i de l'exèrcit, sistemes de control i vigilància, detencions, reclusió, agressions i morts, entre d'altres.
4. Creuar la frontera es torna una experiència violenta; es nega el dret d'asil i refugi, es vulnera el dret al lliure moviment, es desvien les rutes fent-se més llargues i perilloses i, per últim, es criminalitza a les ONGs que rescaten o que donen suport a les persones migrants.

Paradoxalment, algunes de **les mateixes empreses que es lucren venent armes** a països en conflicte armat, **també es dediquen a construir i custodiar les fronteres** que impedeixen l'arribada de persones que fugen de la guerra i altres violències.

SABIES QUE...?

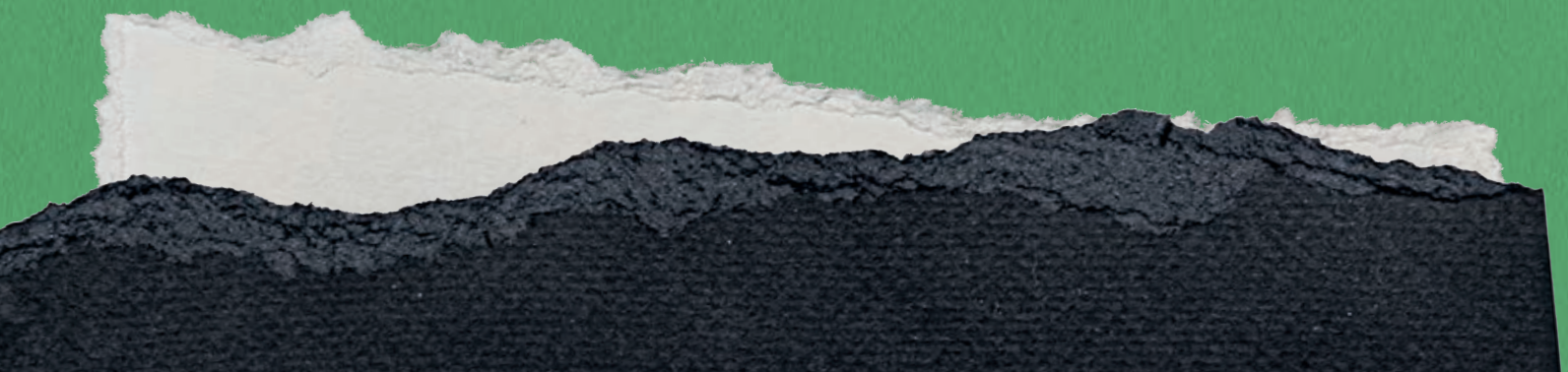
... En 2022 hi havia 103 milions de persones desplaçades forçosament a nivell mundial a causa de persecució, conflictes, violència i violacions de drets humans?

Font: ACNUR

2

**Fitxes
d'Activitats**

2.1. Baròmetre de Valors

pàg. 36

2.2. Teatre Imatge

pàg. 37

2.3 La violència que ens envolta

pàg. 38

2.4. ROLE-PLAYING El negoci de la guerra

pàg. 41

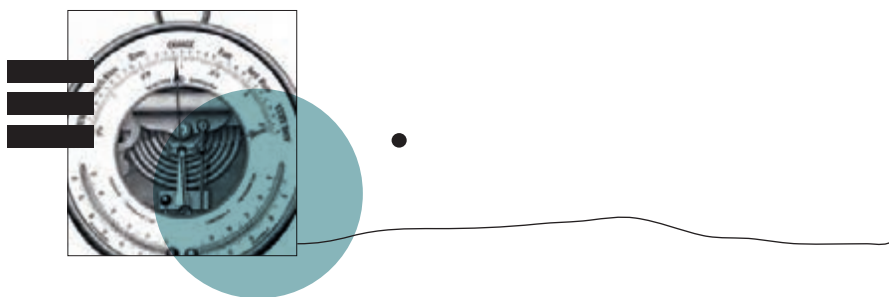
2.5. Protesta - proposta

pàg. 44

BARÒMETRE DE VALORS (Walking Debate)

OBJECTIU	Impulsar una reflexió tant personal com de grup sobre conceptes complexos com la pau, les guerres i la violència, tractant d'identificar estereotips i llocs comuns
METODOLOGIA	• Situem les persones del grup al centre de l'aula i enunciem en veu alta una frase a debatre. • A continuació l'alumnat es desplaça per l'espai en una línia imaginària que determina el seu posicionament: a favor en un extrem de la classe o en contra en l'oposat. • Una vegada els/les participants s'han posicionat, es pregunta a persones d'ambdós costats el perquè de la seua elecció, començant per la part minoritària. • Quan s'han escoltat i desenvolupat suficientment els arguments d'ambdós costats, es pregunta si algun participant vol matisar la seua posició, i ja no entre extrems, sinó de manera gradual al llarg del baròmetre de valors.
EXEMPLES D'ENUNCIATS:	« "L'ésser humà és violent per naturalesa" « "Pau és quan no hi ha guerres" « "Sempre hi haurà guerres, perquè sempre n'hi ha hagut" « "Hi ha guerres justes" « "Si al meu país hi haguera guerra i em cridaren a files, lluitaria" « "Els drets humans són universals" « "La pau és una utopia"³
SUGGERÈNCIES	Si el debat no flueix o si la majoria de l'alumnat es posiciona i dona respostes en clau negativa/pesimista, és útil portar alguns arguments preparats, per guiar o sacsejar una mica la discussió (veure per exemple els "Sabies que" d'aquesta guia).

³ Sempre és útil tancar aquest punt del debat fent referència a la famosa cita de l'escriptor uruguaià Eduardo Galeano: "La utopia és a l'horitzó. Camino dos passos, ella s'allunya dos passos i l'horitzó es mou deu passos més enllà. Llavors, per a què serveix la utopia? Per això, serveix per caminar."

TEATRE IMATGE:

LA PAU EN SÍMBOLS

OBJECTIU	Posar en evidència la dificultat d'escenificar i aterrar el concepte de pau, i més encara en comparació amb la guerra, per la que sempre trobem imatges i formes de representar-la. Reflexionar sobre els símbols i estereotips que associem a conceptes abstractes com guerra i pau.
METODOLOGIA	En aquesta metodologia pròpia del Teatre de l'Oprimit (Augusto Boal), les persones participants elaboren imatges amb el seu propi cos, sense paraules, una mena de foto fixa, per a debatre sobre un conflicte social. Aquest llenguatge visual ofereix una manera d'entendre el món de manera abstracta i ens ajuda a entendre quines idees, símbols i estereotips associem a conceptes complexos com la Pau, i altres relacionats com la Violència, el conflicte o la Guerra. Així, es divideix a la classe en 4 grups (si estem en cercle, podem fer-los comptar fins a 4, i després demanar que s'agrupen els 1 amb els 1, els 2 amb els 2...). Una vegada separats en grups se'ls explica que anem a representar 4 conceptes, i se'ls hi assigna a cadascú un dels següents: « Violència « Conflicte « Pau « Guerra Se'ls hi donen 4-5 minuts perquè pensin i preparen la representació, i se'ls crida perquè "pugen a l'escenari" cada vegada un grup, en ordre. Mentre s'escenifica la imatge/foto fixa, la resta de la classe, que fa de públic, tracta d'endevinar quin és el concepte que es representa. Una vegada s'han representat tots els conceptes, es demana al grup que es pose en cercle per una reflexió conjunta. És interessant en aquest moment llançar algunes les idees que volem transmetre durant aquest exercici (veure objectius).

2.3

LA VIOLÈNCIA QUE ENS ENVOLTA

OBJECTIU	Reflexionar sobre les diferències que hi ha entre la violència que es mostra a la cultura i els mitjans de comunicació i la violència que tenim més a prop.
IDEES CLAU	• El cinema, les sèries de televisió, les notícies, els videojocs... mostren uns nivells de violència (incloent assassinats, agressions...) molt més grans del que podem trobar a la vida real. • Sabem que la violència que ens mostren les pel·lícules o els videojocs és fictícia, que és fruit d'un guió, però malgrat açò acostumem a pensar que en la vida quotidiana podem trobar situacions en què seria normal reaccionar com ho fan a les pel·lícules de Hollywood. • Malgrat aquesta (relativa) fascinació per la violència, no podem concloure que l'ésser humà siga violent per naturalesa, ja que la majoria del conflictes els solucionem de forma cooperativa, fent primar la cooperació, el col·lectiu i les vies pacífiques. • En les situacions violentes que solem patir la població en la vida diària, sovint no hi ha tant la violència física directa que ens mostren, sinó la violència estructural (desnonaments, atur, desigualtat econòmica...) i la cultural (masclisme, racisme, aporofòbia...).
METODOLOGIA	Per a aquesta activitat recomanem utilitzar la metodologia 'World Café' que consisteix en dividir l'alumnat en grups (5 en aquest cas), perquè treballen en taules separades temàtiques diferents. « Jocs i videojocs « Sèries i pel·lícules « Televisió/YouTube/Twitch « Instagram/Tik tok « El vostre entorn Una alternativa a aquesta metodologia és fer l'exercici de manera individual, proporcionant a l'alumnat la següent taula per a emplenar.

02

	QUINA TEMÀTICA TRACTEN?	QUIN TIPUS DE VIOLÈNCIA IDENTIFIQUES? Posa exemples	QUIN VOCABULARI UTILITZEN?	PASSA SOVINT AL TEU ENTORN? COM?
VIDEOJCS				
SÈRIES				
PEL·LÍCULES				
NOTÍCIES				
DIBUIXOS ANIMATS				
TWITCH				
YOUTUBE				
INSTAGRAM/ TIKTOK				

Una vegada treballats els diferents àmbits (15-20 minuts hauria de ser temps suficient), es posen en comú les respostes i s'inicia un debat per tal d'impulsar una reflexió sobre la violència. Algunes de les preguntes que es poden fer per engegar i dinamitzar la discussió són:

-
- « La violència que heu trobat a aquests àmbits, la trobeu també al vostre dia a dia? Si és el cas, quines?
 - « Quines d'aquestes violències consideres més i menys habituals?
 - « Per què creus que hi ha tanta violència als mitjans de comunicació i plataformes d'entreteniment?
 - « Què opines de l'ús de la violència en el cinema, els videojocs o la TV?
 - « La violència que apareix al cinema, la TV o als videojocs, s'assembla a la realitat? De quina manera?
 - « Què opines de l'ús de la violència a la vida real? El veus sovint?
 - « Amb quina freqüència veus situacions violentes al teu voltant? S'assemblen a les que veus en productes d'entreteniment?
 - « Com es resolen habitualment els conflictes/ problemes que veus al teu voltant? Es recorre a la violència? A classe, com es resolen els conflictes?
 - « La violència es veu com un entreteniment. Perquè creus que passa això?
 - « Heu escoltat parlar dels xiquets que són soldats? Què creieu que pensaria un xiquet soldat dels videojocs de guerra als que juguem aquí?
 - « Si presenciaves alguna de les situacions violentes que apareixen a les pel·lícules o videojocs (com una guerra o una agressió) com creus que reaccionaries?
-

Al llarg del debat, si hi ha temps, és interessant introduir el concepte de violències segons Galtung (veure punt 1.1), i plantejar que existeixen violències menys visibles al nostre voltant però igualment rellevants, com ara els desnonaments, l'atur, la fam (violències estructurals) o el racisme i el masclisme (violències culturals) que sovint estan relacionades i ajuden a comprendre millor violències directes com les analitzades en aquest exercici.

ROLE-PLAYING:

EL NEGOCI DE LA GUERRA

OBJECTIU	• Donar a conèixer els actors implicats en el negoci de la guerra, així com els seus arguments i posicionaments. • Impulsar una reflexió sobre el component econòmic de les guerres i sobre els discursos que justifiquen el militarisme i l'armamentisme. • Posar en evidència la gran influència del complex militar-industrial en la política i la presa de decisions.
IDEES CLAU	Hi ha molts arguments morals i legals per no vendre armes a altres països, sobretot si estan en guerra. Tot i així, govern, exèrcit i indústria militar troben les maneres de mantindre i impulsar el negoci de la guerra, gràcies a la manca de transparència, la interpretació molt laxa de la llei i el desconeixement de gran part de l'opinió pública.
METODOLOGIA	Es planteja un debat teatralitzat sobre un cas real que ens permeta desentranyar i comprendre millor el cicle armamentista (veure punt 1.4.2) com, per exemple, la venda d'armes espanyoles a l'Aràbia Saudita, que s'utilitzen en la guerra del Iemen. L'alumnat rep fitxes de personatges, cadascuna amb una xicoteta biografia, arguments que defensen el seu posicionament i els seus objectius de cara al debat. Els personatges són els següents: ☐ « Comerciant d'armes (industrial d'una empresa d'armament). ☐ « Treballador de la fàbrica que fa les armes. ☐ « Activista pacifista. ☐ « Alt comandament de l'exèrcit. ☐ « Govern central que decideix si s'aprova la venda.
PREPARACIÓ	Es reparteixen els rols entre totes les participants (es pot comptar fins a 5 per fer-ho), que es divideixen per equips segons el personatge que els hi ha tocat, i preparen conjuntament els personatges i arguments que utilitzaran durant el debat. Hauran d'eleger 2 representants pel debat i preparar el seu distintiu corresponent que permeta identificar quin rol representen. Es disposa una taula de reunions com a peça principal de l'escenari, a on s'asseuran els personatges, amb el seu càrrec indicat en front d'ells damunt la taula. La resta de participants seuran en front de la taula, com a públic d'una obra de teatre.

ROLE-PLAY

Es fan dues rondes de role-play. Els estudiants adopten els seus personatges i comencen el debat fent ús de l'argumentari que han preparat prèviament. Durant la primera ronda tots els personatges (un representant de cada equip) tenen dos minuts per parlar i exposar els seus arguments.

01

Comerciant d'armes

Industrial d'una empresa d'armament

OBJECTIUS:

Aconseguir que el Govern continue aprovant totes les vendes de les seues armes.

ARGUMENTS:

"Creem llocs de treball, ben pagats i de qualitat"	"Si no venem nosaltres les armes, les vendrà un altre!"	"El comprador ens assegura que no utilitzarà les armes per a fer la guerra"
"Desenvolupem tecnologies que després donen beneficis a la societat, com l'internet o el GPS"	"Es matarien igualment sense armes, a 'machtetazos' si fa falta!"	

02

Treballador

de la fàbrica que fa les armes

OBJECTIUS:

No perdre el seu treball

ARGUMENTS:

"Haig de guanyar-me la vida d'alguna manera i portar el pa a la meua casa"	"Jo no em puc sentir responsable del que altres facen amb aquestes armes després"
"M'agradaria fer una altra cosa, però no hi ha massa oportunitats en aquesta ciutat"	

03

Activista pacifista

OBJECTIUS:

Parar la venda d'armes.

ARGUMENTS:

"La major part de la gent està en contra de la guerra, i el que fan polítics i empresaris no representa el sentir de la majoria"

"Es il·legal vendre armes a un país en conflicte o que viola els drets humans"	"Es generen 3 vegades més treballs al invertir en educació i sanitat enlloc de en el sector militar"	"Quan venem armes a països com l'Àrabia Saudita o Israel som còmplices dels seus crims de guerra"

"La guerra comença aquí. No hem de pensar-la com una cosa llunyana ni aliena a nosaltres. La majoria dels conflictes armats no es podrien dur a terme si no fora per l'abastiment dels països occidentals, que són els qui fabriquen la major part dels armaments."

"Hem de reconvertir la indústria militar a fins civils, per exemple, per a fer front a la crisi climàtica, que sí que és una verdadera amenaça a la nostra seguretat. Invertir tants diners a desenvolupar més i més armes és un malbaratament de recursos increïble"

El Govern té un rol similar al d'un jurat, pren notes, fa preguntes i després d'uns 15-20 minuts de debat, ha de prendre una decisió: permetre o no la venda d'armes.

El/la facilitador/a de la sessió ha d'estar pendent que s'utilitze un vocabulari adequat i es parle amb respecte a els/les altres, així com de les argumentacions, estereotips i llocs comuns utilitzats, que utilitzarà per a les reflexions i la posada en comú del final de la sessió.

Després de les intervencions inicials, hi ha un segon torn de paraula on els personatges poden dirigir-se els uns als altres i contraargumentar, i on el representant del Govern pot fer preguntes als personatges. Després d'això es farà un últim torn de preguntes de només 1 minut per persona, després del qual el representant del govern haurà de prendre una decisió respecte a si aprova o no l'enviament d'armes

Alt comandament de l'exèrcit

OBJECTIUS:

- Tindre els millors sistemes d'armes.
- Que augmenten els pressupostos de defensa.

ARGUMENTS:

<i>"Invertir en armes és invertir en pau"</i>	<i>Si els Estats Units i altres països europeus ho fan, perquè no hem de fer-ho nosaltres?</i>	<i>Invertir en armes és bo per la societat perquè algunes tecnologies que desenvolupen els militars després les utilitza tothom, com el GPS i l'Internet</i>
<i>Hem de defensar els nostres interessos nacionals per tot el món, i seguir als nostres aliats.</i>		<i>Necessitem una indústria militar potent, i cal que venguem a altres països perquè les armes ens ixquen més barates a nosaltres</i>

Govern central

OBJECTIUS:

- Prendre una decisió basada en els arguments exposats per la resta de personatges.

DECISIÓ

AVALUACIÓ

Després del role-play es demana al grup que forme un cercle i es planteja una conversa i reflexió en grup amb preguntes com les següents:

- « Quines impressions t'emportes del role-play?
- « Com t'has sentit representant el personatge que eres?
- « Ha sigut fàcil trobar arguments per defensar el seu posicionament?
- « Com et sents ara?
- « Creus que el que hem representat es sembla al que passa en la realitat?
- « Quins actors i quines veus creus que estan presents en aquests espais de presa de decisió?

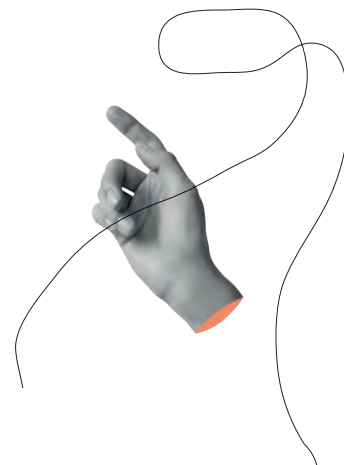

PROTESTA- PROPOSTA

Font: Escola de Cultura de Pau

OBJECTIU	• Treballar amb l'alumnat possibles eines i estratègies de protesta i activisme en defensa de la pau i per la transformació social. • Donar impuls a la iniciativa i creativitat de l'alumnat per fer front a problemàtiques actuals, posant en valor una aproximació constructiva i empoderadora davant d'aquestes. • Donar a conèixer i analitzar diferents moviments socials i algunes de les seues estratègies d'èxit.
IDEES CLAU	• La mobilització i la protesta són, a més de drets fonamentals, eines clau per influir en qui pren les decisions i aconseguir transformacions socials efectives. • Cal que fem crítiques constructives, és a dir, acompanyades de propostes, per poder superar les situacions d'injustícia que ens fan mobilitzar-nos.
METODOLOGIA	Aquesta activitat proposa una reflexió sobre els moviments socials i accions directes no violentes i de desobediència civil que han aconseguit grans victòries al llarg de la història, així com campanyes que es troben actives actualment. El propòsit d'aquesta activitat és anar més enllà de la identificació de problemàtiques socials i passar a pensar i formular propostes constructives i creatives d'accions i campanyes pacífiques de denúncia i dirigides a aconseguir una transformació social. Es necessiten targetes de casos i personatges històrics i fitxes "protesta" i "proposta". Per complementar: cartolines, cinta adhesiva, retoladors i materials per realitzar pancartes i dibuixos.

ACCIÓ
NO
VIOLENTA

⁴ Aquestes problemàtiques poden ser tant properes com allunyades de la realitat de l'alumnat, però s'ha de tindre molta cura en que els exemples propers que es trien eviten ferir sensibilitats o assenyalar a una persona o grup en particular.

PROTESTA - PROPOSTA

La persona a càrrec de la facilitació del taller farà 4 grups d'alumnes i repartirà a cadascun una targeta amb un cas-exemple de protesta noviolenta.

Després d'uns 10 minuts, cada grup explicarà a la resta el seu cas.

A continuació, cada grup haurà d'identificar problemàtiques tant del seu propi context com d'altres i descriure-les responent a les preguntes de la fitxa "protesta". Paral·lelament, hauran de respondre a la fitxa "proposta" amb idees per canviar la problemàtica en qüestions mitjançant maneres noviolentes.

Després de 30 minuts, els casos es posaran en comú.

Es suggereix que per la presentació de la proposta, s'escenifiquen les protestes noviolentes a través de la creació de pancaartes, dibuixos, una performance o qualsevol altre recurs a l'aula.

AVALUACIÓ

Per articular aquesta discussió, qui facilita pot esmentar amb ajuda de les alumnes diferents moviments socials, accions i campanyes noviolentes que han tingut èxit al llarg de la història.

Fent referència a la investigació que s'esmenta a l'epígraf 1.3, és important remarcar com les campanyes de resistència noviolenta han sigut en els últims dos segles més del doble d'eficaces que les violentes.

Finalment, el grup forma un cercle per a posar en comú impressions i aprenentatges. Per a dinamitzar el debat se'ls pot preguntar: Què us ha resultat més fàcil, la protesta o la proposta? I més divertit? Quines accions creieu que tenen més possibilitats de tindre èxit? Quines coses us farien eixir als carrers o participar en campanyes o accions així?

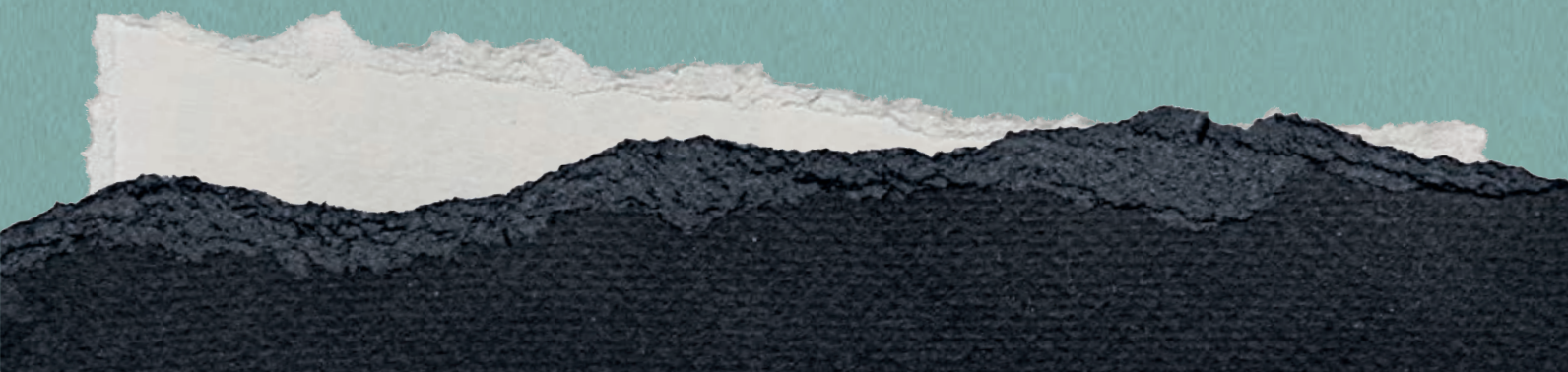

FLAVIA
BANANA

3

**Recursos / per
saber-ne més**

RECURSOS

- Diccionari de la Guerra, la Pau i el Desarmament del Centre Delàs d'Estudis per la Pau**
<http://diccionarioguerrapazdesarme.centredelas.org/ca/>

- Infografies del Centre Delàs d'Estudis per la Pau**
https://centredelas.org/tipus_de_publicacio_p/infografies/

- Base de Dades del Centre Delàs d'Estudis per la Pau**
<https://database.centredelas.org/>

- Mapes interactius del Centre Delàs d'Estudis per la Pau**
<https://centredelas.org/mapes-interactius/>

- 'Teixint Xarxes' i projecte educatiu de la Universitat Internacional per la Pau:**
<https://www.unipau.org/projecte-educatiu/>

- Videoteca de Cultura de Pau - Projecte Edupau**
<https://www.unipau.org/projecte-edupau/>

- Xarxa de Recursos d'Edualter:**
https://edualter.org/ca?set_language=ca

- **Vídeo "Desemascarant el pervers negoci de les armes"**
<https://www.youtube.com/watch?v=OvYAfQSLwnM>

- **Video 'La Banca armada, com les entitats financeres participen del negoci de la guerra'.**
<https://youtu.be/MVxWZrEUdcw?si=hF84BF4OSgb99cpD>

- **Cançó: Para La Guerra Nada, de Marta Gómez.**
<https://youtu.be/GBF1sEqGzGw>

- León Tolstoi: 'En la Ribera del Oka'**
<https://www.educarueca.org/spip.php?article82>

- **Documental Ahimsa**
<http://centredelas.org/videos/documental-ahimsa-contra-la-guerra/?lang=es>

- **Curtmetratge "Aquel no era yo", escrit i dirigit per Esteban Crespo, i protagonitzat per Gustavo Salmerón i Alejandra Lorente**
<https://www.dailymotion.com/video/x7toaps>

- Othering & Belonging Institute Rethinking National Security: How To Tell A New Story In Which Everyone Belongs (en anglès)**
<https://youtu.be/GmC2d8AM5LY?si=Ob7BI-mtgqaEjNfp>

- **Vídeo "Seguretat Militar VS Seguretat Humana"**
<https://www.youtube.com/watch?v=sc-Drm2V0zw>

ENLLAÇOS D'INTERÈS

- Centre Delàs d'Estudis per la Pau**
<http://www.centredelas.org>

- Uppsala Conflict Data Program (Universidad de Uppsala, Suecia):**
<http://www.pcr.uu.se/research/UCDP/>

- Amnistia Internacional - Control d'Armes**
<https://www.amnesty.org/es/what-we-do/arms-control/>

- Escola de Cultura de Pau (Universidad Autónoma de Barcelona):**
<http://escolapau.uab.cat/index.php>

- Heidelberg Institute for International Conflict Research (Universidad de Heidelberg):**
<http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/index.html>

- Human Security Report Project**
<http://www.hsrgroup.org/>

- Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)**
<http://www.sipri.org/>

- Xarxa Internacional d'Acció sobre les Armes Petites i Lleugeres (IANSA):**
<http://es.iansa.org/home>

- Centre Internacional de Reconversió de Bonn (BICC)**
www.bicc.de/gis/index.php

- Iniciativa Noruega sobre Transferència d'Armes Petites (NISAT, PRIO):**
www.nisat.org/

- International Peace Bureau**
www.ipb.org

- Internacional de Resistentes a la Guerra**
<http://www.wri-irg.org/es>

- Wilpf: Women's International League for Peace and Freedom**
<https://wilpf.org/>

CAMPANYES

- ❑ **Banca Armada:**
<https://bancaarmada.org/ca/>

- ❑ **Global Campaign on Military Spending (GCOMS):**
<https://demilitarize.org/>

- ❑ **International Campaign to Abolish Nuclear Weapons (ICAN):**
<https://www.icanw.org/>

- ❑ **Alianza por el Desarme Nuclear:**
<https://desarmenuclear.org>

- ❑ **Desmilitaritzem l'Educació:**
<https://desmilitaritzem.blog.pangea.org/>

- ❑ **Municipis lliures d'indústria militar:**
<https://centredelas.org/campanyes/municipis-lliures-dindustria-militar/>

- ❑ **Ciutats de Pau -**
<http://ciutatsdepau.org/>

- ❑ **Stop Killer Robots:**
<https://www.stopkillerrobots.org/>

- ❑ **No EU Money for the Arms Industry, impulsada per la Xarxa Europea Contra el Comerç d'Armes (ENAAT):**
<https://act.wemove.eu/campaigns/EU-dont-invest-in-weapons>

REFERÈNCIES

- **'Deconstruir la Guerra'**, Tica Font, Francesc Benítez, Pere Ortega i Alejandro Pozo.
<http://centredelas.org/publicacions/deconstruir-la-guerra/?lang=es>

- **Guies didàctiques 'Esborrem les armes, escrivim la pau'**, Fons Valencià per la Solidaritat.
<https://fonsvalencia.org/recursos/>

- **'Jocs de pau. Caixa d'eines per educar per una cultura de pau'**, Cecile Barbeito i Marina Caireta (2008).

- **'Pim Pam Pau. Eduquem per la pau: idees i activitats per a educadores i educadors crítics'** Mireia Zabala (2011).

- **SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute): Base de dades de transferències d'armes i de despesa militar.**
<https://www.sipri.org/databases>

- **Manifiesto de Sevilla. UNESCO:**
https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000094314_spa

- **Alerta! 2023 Informe sobre conflictes, drets humans i construcció de pau. Escola de Cultura de Pau.**
<https://escolapau.uab.cat/ca/inicio/alerta-informe-sobre-conflictes-drets-humans-i-construccio-de-pau/>

- **Educación para la Paz, fitxa 'De la protesta a la propuesta', Escola de Cultura de Pau. Informe del Centre Delàs i Novact: "L'espiral de violència de l'Espanya Fortalesa: Armes per a la guerra i militarisme per a blindar les fronteres"**
<http://centredelas.org/publicacions/informe-del-centre-delas-i-novact-lespiral-de-violencia-de-lespanya-fortalesa-armes-per-a-la-guerra-i-militarisme-per-a-blindar-les-fronteres/>

- **Informe "Conflictes, drets humans i construcció de pau", Escola per la Pau**
<https://escolapau.uab.cat/ca/inicio/alerta-informe-sobre-conflictes-drets-humans-i-construccio-de-pau/>

- **Informe 60 del Centre Delàs: "Els ports de la mort, còmplices de les exportacions d'armes espanyoles per a la guerra. El cas de la venda d'armes espanyoles a l'exèrcit saudita i el seu probable ús a la guerra del Iemen"**
<https://centredelas.org/publicacions/puertosdelamuerte/>

- **'Ments militaritzades. Com ens eduquen per assumir la guerra i la violència'**, Jordi Calvo Rufanges (coord.), Blanca Camps-Febrer, Gemma Amorós Bové, Maria de Lluç Bagur, Marina Perejuan, Ainhoa Ruiz, Olívia Viader, Eduardo Salvador, Pere Brunet (2016).
<https://centredelas.org/publicacions/mentes-militarizadas/>

CENTRE DELÀS
D'ESTUDIS
PER LA PAU

Setem

GENERALITAT
VALENCIANA

Vicepresidència Primera i
Conselleria de Serveis Socials,
Igualtat i Vivenda

Aquesta publicació ha estat realitzada amb el suport financer de la Generalitat Valenciana.
El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva del Centre Delàsi SETEM Comunitat
Valenciana i no reflecteix necessàriament l'opinió de la Generalitat Valenciana.